

Molenkamp Szűcs Rita

VAN MEGOLDÁS A KISEBBSÉGI PROBLÉMÁKRA ...

A heraldika komolyabb ismerete nélkül is világos, hogy a címválasztással Belgium két államalkotó népére, a francia ajkú vallonokra, a hollandokkal egy nyelvet beszélő flamandokra, és az őket szimbolizáló kakasra, illetve oroszlánra utal. A cím láttán csaknem a két népcsoport viaskodásának kereszttüzeiben „gyötrődő” kisebbségi pozícióra gondolunk, ám e gyanakvásunk hamar véget ér: Bangó Jenő professzor könyvében ékesen domborítja ki a belgiumi Német Nyelvű Közösség autonómiájának létrejöttét, mibenlétét és egyediségét.

Belgium: az a kis folt a világtérképen, belga praliné, sör, csipke, a németalföldi reneszánsz durva humorú, groteszken realista remekei id. Pieter Bruegeltől, a világ legrégibbi katolikus egyeteme Leuvenben, Brugge, az Észak Velencéje...Brüsszel a főváros, Európa fővárosa ... Még talán a kétnyelvűség is eszünkbe jut. És talán összesen ennyi. Vagy még talán egy-két asszociáció: kinek mi, Jean-Claude Van Damme.

Németek Belgiumban? 6 millió flamand, 4 millió francia nyelvű lakos mellett él Belgiumban 71 ezer német ajkú is. Az ország lakosságának kevesebb mint egy százalékát jelentő német nyelvű közösség saját törvényhozással, parlamenttel és kormánnyal rendelkezik.

Bangó Jenő a szociológia professzora. Ötven éve él Belgiumban. 1956 sodorta el Magyarországról. Előbb Bécsben teológiát, majd 1957-től ösztöndíjasként a leuveni egyetemen tanult szociológiát. Termékeny és színes tudományos karrier, nemzetközi elismertség fűződik nevéhez: pályája kezdetén volt gimnáziumi tanár Kongóban, a leuveni Közép-Európa Intézetben tudományos asszisztens, és főszerkesztője a „Documentation sur l'Europe Centrale” folyóiratnak, az amerikai „Regis Center of European Studies” európai igazgatója, Afrikareferens Aachenben, kutató Liègeben, nyugalmazása után a DAAD, a német akadémiai csereszolgálat keretében az ELTE Jogi Karának vendégprofesszora.

Kutatási területei: a globalizáció, regionalizáció, szociológiai rendszerelmélet.

Szakértelmével, széles körű érdeklődésével és látókörével jó érzékkel illeszti a német nyelvű közösség kisebbségi problematikáját tágabb dimenzióba: a nemzetközi kapcsolatok és a szociológia fogalomtárából a globalizáció-regionalizáció-föderalizmus-kisebbség-autonómia-identitás fogalmainak tisztázásával teszi érthetővé az olvasó számára Belgium Német Nyelvű Közösségének (BNNYK) társadalmi, politikai fejlődését. Könyvében Bangó professzor tudományos igénnyel, ám közért-hető módon mutatja be a kelet-belgiumi közösség intézményeit és mindennapi életét. A tudományos publikációk, a helyi politikai, kulturális és gazdasági intézmények

tájékoztatói és levéltári dokumentumok adatai mellett támaszkodik a Közösség minisztereivel és más közszereplőivel készült interjúkra, és természetesen személyes élményeire is.

2002-ben Bangó professzor első ízben a Jászsági Évkönyv oldalain jelentett meg publikációt a belgiumi német kisebbség helyzetéről, jogállásáról *Európa legjobban védett kisebbsége* címmel. Dolgozata könyvvé nőtte ki magát: 2008 márciusában ünnepélyes keretek között mutatták be a könyvet a Brüsszeli Magyar Kulturális Intézetben, ahol Robák Ferenc, Magyarország belgiumi nagykövete és Karl-Heinz Lambertz, Belgium Német Nyelvű Közösségének miniszterelnöke köszöntöje után Kántor Zoltán történész és Szarka László történész, a Magyar Tudományos Akadémia Kisebbségkutató Intézetének igazgatója, illetve a szerző ismertették a könyvet.

Karl-Hein Lambertz, Belgium Német Nyelvű Közösségének miniszterelnöke meleg szavakkal üdvözölte Bangó Jenő vállalkozását: Bangó könyve ugyanis először mutatja be a belga szövetségi állam ezen kicsiny alkotóelemét a magyar olvasók számára, és örömeinek adott hangot, hogy a könyv megjelenése által többlettartalmat kap a 2002-ben a Német Nyelvű Közösség és a Magyar Köztársaság között megkötött kultúregyezmény is, mely legfőképpen az oktatás (nevelés, óvodapedagógia, kétnyelvű oktatás, a német, mint anyanyelv oktatása, szakmai képzések, gyógypedagógia), és a turizmus terén szorgalmazza az együttműködést. (Az együttműködés reális lehetősége persze elsősorban a magyarországi német kisebbséggel áll fenn, melynek lélekszáma hozzávetőlegesen megegyezik a belgiumi német közösségével, de önkormányzatiságra való törekvéseiknek nincs hasznára, hogy sporadikusak él az egész országban; de többnyire a Dunántúlon.)

És hol keressük Belgiumban a németeket?

Belgium keleti részén, a luxemburgi-német-belga hármashatárponttól az Aachen közelében található holland-német-belga határok találkozásáig 854 m²-en, kilenc településen beszélnek németül. Az országrész délebbi vidéke gyéren lakott, infrastruktúrálan kevésbé fejlett. Központja: St. Vith. Az északi rész kisebb, de sűrűbben lakott. Központja Eupen. Az északi és a déli részt elválasztja a „magas Venn” lakatlan fennsík, 600 méter magasan fekvő mocsár, mely flórája és faunája a Skandináv-félszigetéhez hasonlítható.

A topográfiai, természetturisztikai látványosságok mellett Bangó professzor természetesen megismerteti velünk a keletbelga régió történelmét is: bemutatja a régió feletti hatalmi konstrukciók mozgalmas történetét a keltákon, rómaiakon, a Karolingokon, a Burgundi Hercegség, a Habsburgok (spanyol és osztrák ág egyaránt), majd a franciák uralmán (1794-től) át a Bécsi kongresszus (1815) határozatáig, melynek értelmében a területet Poroszországhoz csatolták. Majd részletesen kibontakozik e német nyelvű közösség belgiumi országhatárok közé kerülésének története is. A Bécsi Kongresszus, mely a napóleoni háborúk után hivatott volt visszaállítani az öt nagyhatalom egyensúlyát (Franciaország, Nagy-Britannia,

Oroszország, Ausztria, Poroszország) mesterséges államalakulatot hozott létre: Egyesült Németalföldet. 1815-től fokozatosan erősödött a katolikus és liberális ellenállás a protestáns iskolapolitika, és a holland hivatalos nyelv bevezetése következtében. 1830-ban a francia forradalom hatására Belgium kinyilvánította függetlenségét Hollandiától.

A német nyelvű közösség egészen az első világháborút lezáró versailles-i békeszerződéséig porosz, illetve német uralom alatt volt. Ekkor választották le a vesztes Német Császárságtól az eupeni és sankt vith-i területeket, melyek ezután Belgium keleti kantonjait (Oostkantonen) képezik. A hovatartozásról ugyan népszavazást tartottak, de szabad választásról nemigen volt szó: a terület sorsát a nagyhatalmak már eldöntötték.

Így került a német közösség Belgium határai közé. A lakosság körében húsz éven keresztül folyt a pro belga – pro német vita, de ebben változás következett be, mikor Hitler hadüzenet nélkül bevonult Belgiumba; annektálta a keletbelga területet. Fiataljaikat a keleti frontra vezényelte; akik zömmel el is veszték Sztálingrádnál. 1944-ben a terület felszabadult, 1945-ben helyreállították a belga közigazgatást. A német közösség újra belga igazgatás alá került.

Hogyan vált a kényszerkisebbségből államalkotó tényező? A föderalista berendezkedésű Belgiumban manapság a németek a flamandokkal és a vallonokkal azonos jogokkal bíró közösséget alkotnak, igaz, gazdasági autonómiát nem, csak kulturális autonómiát élveznek.

Közösségi autonómiájuk kiterjesztésére az 1963-as államreformmal indult meg. A nyelvi határok meghúzásával éppen úgy mint a flandok és a vallonok, a németek is egyre nagyobb autonómiát kaptak: 1968-ban megalakult a Német Kultúrközösség Tanácsa, mely 1984-ben átlalakult Német Nyelvű Közösség Tanácsává, a mai Parlament elődjévé. Elkezdődött a föderalizáció: a német Belgium harmadik hivatalos nyelve lett; a Német Közösség területén az iskola, a bíróság és a közigazgatás nyelve is. Politikailag önálló oktatást, képzést, foglalkoztatást, család-, egészségügy-, szociális-, kultúra-, turizmus-, sport-, média-, nemzetközi politikát folytat.

A közép-kelet-európai régió egyelőre csak álmodhat hasonlóan széles autonómiával felruházott kisebbségi önkormányzatok létrehozásáról.

Bangó szerint a Belgyumi Német Nyelvű Közösség pozíciója mintaképe lesz a jövő Európájának, melyben nem új miniatűr nemzetállamok képződnek föderális keretben, hanem egyenjogú régiók alakulnak ki saját hagyományaik, nyelvük, kultúrájuk, vallásuk stb. megőrzésével.

A struktúra egyszerű: egy 25 tagú parlament, egy kormány, négy miniszter, és egy minisztérium. Bangó professzor a mindennapi életből vett példákkal – a helyi politikai életre voantkozóan pl. újságcikk-kivonatokkal – jól érthetően vázolja a Közösség érdekérvényesítésére, az önállóság megtartására, illetve további kiszélesítésére vonatkozó politikai céljait. Grotteszk, de igaz, hogy napjainkban, mikor az ország a

vallon-flamand politikai megosztottság krízisét éli, Belgium németei azok, akik magukat „igazi belgáknak” tartják. Belgának tartják magukat elsősorban, és nem flamandnak, vallonnak, vagy németnek – mondja egy interjúban Lambertz miniszterelnök.

A napi politikai helyzet kedvező: a flamandok és vallonok politikai ping-pong játékának köszönhetően a német közösségnek egyre több önállóságra sikerült szert tennie. A miniszterelnök a német közösség politikai pozícióját egy triangulum zenekarban betöltött szerepéhez hasonlítja: „csak néha hallható, de nagyon fontos, hogy amikor megszólal jókor és tisztán (*juiste timing*) szólaljon meg. Manapság különösen fontos, hogy lépéseink megtételéhez a megfelelő pillanatot válasszuk.” A BNNYK politikai súlyát jól jellemzi az aktuális helyzet: a flamand-vallon csatározásban a németeket hívták segítségül.

2007 júniusa után Belgium 9 hónapig kormány nélkül maradt. 2008 márciusban végül Yves Leterme flamand kereszténydemokrata politikus vezetésével letette az esküt a belga kormány. A pártvezér hosszú hónapokon át nem volt képes elfogadtatni a kormánykoalícióra kiszemelt vallon pártokkal – így a vallon keresztény-demokratákkal sem – az államreform-javaslatait. A flamand és a francia ajkú (vallon és brüsszeli) pártok elképzelései között eleve akkora eltérések mutatkoztak, hogy várható volt: elhúzódik az új kormány megalakulása. Már-már annyira vontatottan haladtak az egyeztetések, hogy az idő csaknem azokat igazolja, akik szerint a két legnagyobb államalkotó tényező – a flamandok és a vallonok – képtelen közös keretek között élni. A holland nyelvű flamandok szívesen lazítanák tovább a szövetségi állam belső összetartó kötelekeit, hiszen ők a jómódúbbak, ők a nagyobb adófizetők, a francia ajkú vallonok pedig értelemszerűen a támogatások nagyobb címzettjei.

A Leterme által szorgalmazott államreform kérdését azonban nem oldották meg: a reformfolyamatot két szakaszra osztották. A reformok második, fontosabb témakörökkel kapcsolatos szakaszát nyárra tervezték kidolgozni. Ám a nézeteltérések nem szűntek.

2008 júliusában Leterme miniszterelnök benyújtotta lemondását II. Albert királynak. A király három közvetítőt jelölt ki, annak feltérképezésére, hogy „mely biztosítékokra van szükség ahhoz, hogy az intézményi dialógus mindenki számára hihető módon megkezdődhessen.”

A három közvetítő egyike a Német Nyelvű Közösség miniszterelnöke, Karl-Heinz Lambertz.

A kormányválság idején újra felerősödött a szétesés gondolata: érdekes, hogy bármennyire is német ajkú ez a közösség, nem tartják magukat németeknek, és nem is kívánják a Németországhoz való csatlakozást. Lambertz miniszterelnök nem számol Belgium szétesésével: „A jelenlegi politikai keret kedvező számunkra. Hogy mi fog velünk történni egy esetleges szétesés esetén, az pillanatnyilag nem látható előre. Lichtenstein kisebb, mint mi, és mégis nagyon jól elboldogul.” – mondja.

A Közösség politikai életéről megtudjuk, hogy jó kapcsolatokat ápol a szomszédos

országok népeivel és intézményeivel. Az európai integrációs folyamatban teljes értékű tagként vesz részt: 1992 óta tagja a határokon átívelő európai NUTS2 Maas-Rajna eurégióknak, melyhez rajta kívül Németország aacheni kerülete, a Holland Királyság Limburg tartománya, és a Belga Királyság Limburg és Liege tartománya tartozik.

Gazdasági életére vonatkozóan a helyi kormány nem titkolt szándéka, hogy a gazdasági autonómiát is megszerezze, hiszen jelenleg a gazdaságpolitika a Vallon Régió, Liege-i Provincia hatáskörébe tartozik. Ebből a fejezetből még azt is megtudjuk, hogy a NNYK északi régiójának központjában, az eupeni kábelgyárban gyártott kábelek szolgálják a világ 3000 repülőterének megvilágítását.

És így tovább: terítékre kerülnek a Közösség kulturális, oktatási, szociális ügyei, turizmusa ...stb. Bangó professzor információtárával minden érdeklődést kielégít.

Tisztelt Olvasó! Önt már nem fogja meglepni Benelux-kirándulása során, ha a Magas-Vennrol és az annak környékén élő német közösségről hall, vagy az eupeni karneválról, vagy a televízióban Serge Brammertzről, Karadzic fővádlójáról hallja, hogy a Belgiumi Német Nyelvű Közösségből származik, Eupenből.

Bangó Jenő professzor könyve hasznos és élvezhető olvasmánya nem csak a szakmabelieknek, hanem a más országok, kultúrák, társadalmak iránt érdeklődő laikus olvasóknak is.

(Bangó Jenő: A vallon kakas és a flamand oroszlán között. Budapest, Gondolat 2007, 312 o.)

Németh Béla Elek

GONDOLATOK A LEHEL-KÜRT INTERPRETÁCIÓJÁHOZ

Ismét megjelent egy könyv a Lehel kürtjéről, s ennek a hajdani gimnazista, aki egykor diáksapkáján hordta képét, csak örülhet. Újabb bizonyítéka ez annak a lankadatlan szeretetnek, mellyel a jászok (és nem csak a jászok) becses emlékünket övezik. A könyvbemutató a szokásos mederben lezajlott, Kiss Erika jóvoltából megszületett az első tudósítás is, a megszületett műről már az interneten is olvashatunk.

A Jászsági Évkönyv megtisztelő felkérésére mi szintén vállalkoztunk némi értékelésre. Első benyomásunk szerint a könyv a Karinthy révén híres Így írtok ti jellegzetes vonásait hordozza. Szórakoztatóbbnál szórakoztatóbb magyarázatokat sorol fel, melyek tudományos igény hangoztatásával láttak napvilágot a kürt ürügyén, de valójában inkább mosolyt fakasztanak. Sajnálatos, hogy a szerző kézséggel ismétel néhányat a mosolyra fakasztó megállapításokból. Csak egy példát említek: Blénessy János nyelvésznak vélte azt a tárgyat, melyet korabeli (1932) fotó mutat a Jászberényben őrzött Jászkürt mellékleteként. Selmeczi ezt makacsul ismételgeti (7. bis; 153.) Magam viszont egykori kürtös gyermek apjaként közlő ismerem a fúvókát, mely nem tartozik a nyelvészekhez, véleményemben megerősítettek olyan zenészek is, akik kürt szakon végeztek, mi több, maguk is megszólaltatták már a Jászkürtöt. Az is az átvett források megröszélt voltára utal, hogy Selmeczi szerint a kürtön látható ábrázolások közül kettő, a heraldikus sas és a törés alatt látható oroszlán egyaránt balra néznek. Mivel láthatóan szemben állnak, azaz egyiküknek szükségszerűen jobbra kell néznie, csak az lehet Selmeczi állítására a magyarázat – hiszen tudományos fokozattal rendelkező, régészeti akribiában iskolázott szerzőtől ilyen abszurdumot nem képzelhetünk el –, hogy forrásai alkalmaztak eltérő rendszert, az egyik a kürtön belülre helyezte nézőpontját: számára a sas valóban balra nézett, a másik viszont a kürtön kívül helyezte el azt, ezért a törés alatti oroszlán számára szintén balra tekintett. A két rendszer közül azonban némi odafigyeléssel kizárólag az egyiket lett volna helyes követnie Selmeczi Lászlónak. Az is a források számlájára írható, hogy Lehel vezér hol a honfoglalók egyikeként, hol a Regensburg mellett felakasztottak egyikeként szerepel. Az időbeli különbség itt is egyértelműbb állásfoglalást tett volna kívánatossá.

Ha már a forrásoknál tartunk, nekem személy szerint László Gyula ismertető füzetek tetszik legjobban, mely szintén a Jászsági Füzetek sorozatban jelent meg 10. számként. Nem azért, mert nem nagy terjedelmű, összevetve Selmeczi László 193 lapjával (170 lappal rövidebb), hanem azért mert többnyire túlzásoktól mentes, s